

CUNOAȘTEREA PROBLEMELOR DE VIAȚĂ ALE ADOLESCENȚILOR, DIRECȚIE APLICATIVĂ A PSIHOLOGIEI EDUCAȚIEI

GEORGETA PREDA, ADINA ENACHE

Knowledge of the Teenagers' Life Problems – a Practical Direction in Educational Psychology. Teenagers – what a challenge! Confused, excited, happy, sad, most of the time out of balance, hard for them to help themselves, or not even knowing how to do it! Their actual life problems, which might affect their growth, their psycho-social maturity, their expected balanced development, and their high education cannot even come close to the teenagers' life problems in the 80's. Pointing out these problems is a must-to-acknowledge issue, interesting to be researched on the educational psychology field with answers for the parents, teachers, and authorities. Our study identifies several life problems of today's teenagers that can empower the most important educational directions for a harmonious integration into society.

Key words: adolescence, life problems, scholar challenges, inadaptability, drug abuse.

„Cine sunt și ce pot fi?”

Adolescența este un punct de turnură în existența umană și în același timp o perioadă caracterizată prin „furtunoase schimbări psihologice”, conform teoriei dezvoltării personale și sociale a lui Erik Erikson (Lerner, 2004). Întrebarea existențială a adolescentului este „Cine sunt și ce pot fi?” Pe drumul maturizării, adolescentul suferă schimbări fizice, are probleme emoționale, ideile sale sunt amestecate, controversate, comportamentele lui sunt schimbătoare, se implică în activități diverse. De multe ori există o diferență majoră între ceea ce este adolescentul și ceea ce vrea el să devină, între gândire și comportament; în fața lui apar foarte multe opțiuni pentru viitor, adeseori contradictorii. Tocmai dezvoltarea acestui sens al identității aduce cu sine o „victorie asupra problemelor copilăriei și o pregătire autentică în a face față provocărilor lumii adulte”, susține Erickson.

Pe de altă parte, „adolescenții se confruntă cu necesitatea de a stabili propriile legături și trebuie să o facă în fața unei lumi de obicei ostile. În acest punct, un adolescent este în stadiul confuziei de identitate, dar societatea îi acordă încredere să se regăsească” (Stevens, apud. Lerner, 2003). În același timp, potrivit teoriei cognitiv-constructiviste a dezvoltării, elaborată de Jean Piaget, adolescența (cuprinsă între 15 și 18 ani) este un stadiu de viață în care gândurile individului pierd din egocentrismul caracteristic copilăriei, începând să ia mai mult o formă abstractă, abilitățile cognitive ale adolescenților ajungând astfel comparabile cu cele ale adulților (Sion, 2007).

În adolescență, definitivarea identității (inclusiv sexuală și psihosocială) antrenează nu numai permanente reevaluări ale sinelui, ci și fluctuații importante ale stimei de sine. Reevaluarea sinelui se bazează pe confirmări din partea colegilor, pe aprobare din partea părinților și a profesorilor. Cercetările confirmă corelațiile dintre succesul profesional al adolescenților și respectul de sine, între creativitatea și sociabilitatea acestora. Pe drumul maturizării psihosociale, adolescenții tind să devină autonomi, să-și conceapă planuri de dezvoltare și să-și asume responsabilități. Maturizarea din această perioadă se bazează pe transformarea comportamentelor copilărești în comportamente adecvate noilor cerințe ale mediului social, care conduc la dezvoltarea personalității. Tot în perioada adolescenței cresc capacitățile perceptivă și de reprezentare. Procesul de învățământ solicitant antrenează creșterea randamentului activității intelectuale, dezvoltarea logicii, a memoriei, a limbajului și a vocabularului. Dezvoltarea capacității de comunicare duce, la rândul ei, la dezvoltarea abilităților sociale.

Deși familia rămâne factorul important al echilibrului emoțional și material, adolescența aduce nevoia de independență crescândă, nevoia de a aparține unui grup de prieteni și de a fi acceptat. Pentru adolescent, părinții sunt nu doar principala sursă de venituri, ci și „banca de informații”, ei oferă susținere și pedepsire, precum și modele de urmat. Familia formată din mamă, tată, eventual frați sau surori, reprezintă modelul perfect în care se poate dezvolta un adolescent. Însă societatea actuală este într-o continuă schimbare, valorile morale se modifică și ele, regulile scrise și nescrise sunt mereu altele, structura familială clasică se degradează.

Metodologie și subiecți

Identificarea problemelor de viață ale adolescenților s-a realizat prin metoda brainstorming, în perioada noiembrie 2012 – ianuarie 2013. Subiecții, 252 elevi din clasa a XI-a, de la mai multe licee din București și din țară, au avut sarcina de a menționa cinci lucruri care le vin în minte atunci când aud sintagma „probleme de viață”. Ulterior, cele mai importante probleme de viață au fost ierarhizate pe baza frecvenței lor de apariție în răspunsurile adolescenților.

În cercetare s-a lucrat cu un eșantion de elevi de la Colegiul Național „Ion Neculce” din București (N = 88 subiecți). Au fost utilizate, de asemenea, două eșantioane de comparație, unul de la câteva licee vocaționale de muzică (N = 79 elevi) și un altul de la Colegiul Tehnic de Industrie Alimentară „Dimitru Moțoc” din București (N = 85 elevi). În eșantionul de la liceele vocaționale de muzică au fost cuprinși copii de la: Colegiul Național de Arte „Dinu Lipatti” București, Liceul de Muzică „George Enescu” București, Liceul de Artă „Carmen Sylva” Ploiești, Seminarul Teologic Ortodox București, Colegiul de Artă „Ciprian Porumbescu” Suceava, Colegiul Național de Arte „Regina Maria” Constanța.

Pe baza problemelor de viață identificate de adolescenții investigați, am elaborat un chestionar specific, urmărind ca fiecare problemă să poată fi evaluată de către subiecți. Chestionarul conține 16 probleme de viață cu care s-ar putea

confrunța subiecții înșiși sau alți tineri, cărora trebuie să li se acorde o anumită importanță. Evaluarea fiecărei probleme se realizează prin note de la 1 la 5, în care aceste note au următoarele semnificații: 1 – problema nu este importantă și nu mă afectează; 2 – problema mă afectează într-o mică măsură; 3 – problema mă afectează și nu mă afectează (îmi este indiferentă); 4 – problema mă afectează; 5 – problema mă afectează foarte mult.

Ierarhii ale problemelor de viață

Cele mai importante probleme de viață identificate de cei 88 de elevi de la Colegiul Național „Ion Neculce” din București au fost: problemele cu banii (85,22%), problemele psihologice (68,18%), problemele familiale (55,68%), problemele cu sănătatea (45,45%), problemele cu școala (32,95%), problemele în relațiile interpersonale (28,84%), problemele sociale (25%), problemele cu privire la organizarea societății (23,86%), problemele legate de viitoarea carieră (14,77%), problemele în dragoste (11,36%), problemele cu drogurile, alcoolul și tutunul (9,09%) și decesul unei persoane apropiate (5,68%).

Cele mai importante probleme de viață identificate de cei 79 de elevi de la liceele de muzică au fost: problemele familiale, problemele cu sănătatea, problemele cu banii, problemele relaționale și problemele cu școala.

Cele mai importante probleme de viață identificate la cei 85 de elevi de la Colegiul Tehnic de Industrie Alimentară „Dumitru Moțoc” din București au fost: problemele cu banii, problemele cu sănătatea, problemele relaționale, problemele familiale și problemele cu școala.

După cum se observă, ierarhiile problemelor de viață au fost apropiate, pentru eșantionul principal și pentru cele de comparație.

Interesele materiale ale adolescenților

Problemele cu banii ocupă așadar primul loc în ierarhizarea făcută de subiecții de la Colegiul Național „Ion Neculce” din București, atunci când li s-a cerut să menționeze în ordine problemele de viață care li se par importante/și preocupă (85,22%).

Interesul adolescenților pentru bani poate fi explicat prin faptul că membrii familiilor acestora au discuții și preocupări cotidiene privind banii. Drept urmare, putem considera că părinții sau alți membri ai familiei induc adolescenților un mod de viață în care banul este preocuparea principală. Cu alte cuvinte, adolescenții încep să învețe ceea ce părinții lor știu deja și anume că majoritatea oamenilor au mai puțini bani decât și-ar dori sau de cât le-ar fi necesar.

Pe de altă parte, prezența banilor pe locul întâi al ierarhiei problemelor de viață nu poate fi considerată surprinzătoare în contextul crizei economice actuale, când oamenii – și implicit familiile adolescenților incluși în studiu – trec prin dificultăți financiare majore. De asemenea, se remarcă faptul că orientarea către consum a societății actuale și-a pus amprenta și asupra adolescenților, orientați

pragmatic în direcția deținerii banilor. Banii sunt văzuți atât ca mijloc de satisfacere a unor nevoi, cât și ca scop final în viață.

Dată fiind reprezentarea puternică a adolescenților investigați cu privire la problemele școlare și de carieră, se poate spune că banii ar putea fi văzuți, dintr-o altă perspectivă, și ca „rod” al unei cariere profitabile. La rândul ei, această carieră este legată indisolubil de școala care-i oferă o solidă bază de pornire.

De asemenea, banii influențează relațiile cu egalii (prieteni, colegi). Banii permit cumpărarea hainelor la modă, a aparaturii IT&C (telefoane, tablete, laptopuri), ieșirea în cluburi și la fast-food-uri, mersul în excursii. În funcție de posibilitățile sale financiare, adolescentul se poziționează în ierarhia prietenilor și a colegilor, are sau nu resursele pentru a adera la moda vestimentară a grupului și la preocupările de divertisment ale acestuia. Relațiile tensionate cu părinții apar de cele mai multe ori în această perioadă din cauza unor probleme financiare pe care adolescentul le consideră insurmontabile și de natură a-l pune într-o poziție defavorabilă în grupul de covârșnici.

Banii au o natură ambivalentă, ei pot fi considerați ca o valoare, de exemplu, un criteriu după care oamenii folosesc, selectează, justifică acțiunile și îi evaluează pe ceilalți, dar și ca instrument pentru realizarea altor tipuri de valori, precum dragostea, stima socială sau securitatea (Schwarz, 1992).

Multe cercetări s-au oprit asupra resurselor economice privite ca o sursă fundamentală pentru a face față riscurilor, nesiguranței, evenimentelor traumatice (precum boli, divorț, șomaj), la care societatea contemporană îi expune pe indivizi mai mult ca în trecut (Pahl, 2008; Maniscalco, 2002; Zelizer, 2005).

Mass-media îi descrie adesea pe adolescenții europeni contemporani ca fiind materialişti, hedoniști și puternic orientați spre actualizarea de sine, prin maximizarea fericirii personale. Există chiar melodii populare printre tineri care transmit mesajul cheltuirii banilor în ritm alert („*I got my money let's spend it up*”), precum și numeroase clipuri/reclame care încurajează vizitele la mall-uri. Toate acestea alimentează și întăresc goana tinerilor după binefacerile materiale și după securizarea adusă de bani. Totuși, cheltuirea în ritm alert a banilor, indusă de societatea de consum, este specifică numai unei părți a adolescenților (Begozzi, 2008, Stellingner and Wintrebert, 2008, Caprara *et al.*, 2011), potrivit studiilor recente.

Probleme psihologice și familiale

Pe locul al doilea în ierarhia problemelor de viață ierarhizate de subiecții din eșantionul nostru principal se află problemele psihologice (68,18%). Adolescenții au probleme cu stima de sine, cu self-control-ul, precum și cu anxietatea. Se poate vorbi de mai multe tipuri de probleme psihologice specifice adolescenței, ca și de probleme psihiatrice comune care debutează în această etapă a dezvoltării fizice și psihice a individului.

Astfel, după cum arătam, adolescența este o perioadă a sensibilității emoționale și a centrării pe sine. În această perioadă, adolescenții se află mai mult

ca oricând în căutarea independenței. Potrivit literaturii de specialitate, în adolescență apar cele mai frecvente crize de identitate, în timpul cărora copiii tind să uite ceea ce sunt și încep să-și imite prietenii. Dacă adăugăm la problemele psihologice și problemele în relațiile interpersonale ale adolescenților, care sunt tot de sorginte psihologică, observăm că ponderile însumate depășesc ponderea acordată problemei banilor.

Pe locul al treilea în ierarhia problemelor de viață ale elevilor de la Colegiul Național „Ion Neculce” din București se află problemele familiale (55,68%). Aici pot fi circumscrise violența, conflictele între părinți, divorțul, conflictele între copii și părinți etc.

Problemele familiale au o frecvență ridicată și în identificările realizate de eșantionul de elevi de la Colegiul Tehnic de Industrie Alimentară „Dumitru Moțoc” din București. În această categorie de probleme au fost incluse atât conflictele/certurile cu părinții, cât și violența intrafamilială, relațiile încordate între părinți sau divorțul părinților. Adolescenții de la colegiul alimentar provin, în majoritate, din familii defavorizate, locuiesc în cea mai mare parte la căminul liceului aflat în aceeași curte, sunt mai greu vizitați și susținuți de către părinți. Mulți dintre părinții lor sunt plecați la muncă în străinătate. Una dintre problemele actuale ale autorităților române este părăsirea copiilor de către părinți, pentru a pleca la muncă în străinătate. Impactul acestei probleme asupra adolescenților este unul puternic, așa cum arată și rezultatele obținute de noi.

Astfel de probleme familiale sunt întâlnite și la liceele de muzică, conflictele intrafamiliale luând forma unor discutii aprinse între părinți sau între părinți și copii, pentru a asigura sume mult mai mari de bani pentru întreținerea și ajutorarea adolescenților talentați.

Problemele cu sănătatea ocupă locuri fruntașe în ierarhiile tuturor eșantioanelor de subiecți. Acest gen de probleme pot fi justificate atât prin stresul provenit din celelalte probleme menționate, cât și prin lipsa de preocupare a părinților pentru afecțiunile medicale ale copiilor, din diverse motive – lipsa banilor, procurarea celor necesare unui trai decent, lipsa asigurării medicale și a timpului necesar vizitei la medic, nepăsarea.

Pe ultimele locuri în ierarhia menționată se află decesul unei persoane apropiate, inclusiv lipsa părinților (5,68%), problemele cu drogurile, alcoolul, tutunul (9,09%), problemele în dragoste (11,36).

În cazul problemei decesului unei persoane apropiate nu este de mirare că ponderea ei este atât de mică pentru că subiecții investigați nu s-au confruntat niciodată cu așa ceva, în cursul experienței lor limitate de viață. Întrucâtva surprinzător este faptul că problemele în dragoste și drogurile nu sunt considerate a fi foarte importante în viața lor.

Problemele în dragoste sunt menționate totuși atât în ierarhia obținută pentru eșantionul principal, cât și în ierarhiile obținute pentru eșantioanele de comparație, ceea ce denotă faptul că interesul pentru sexul opus este, la această vârstă, o preocupare comună pentru fete și băieți. Cu toate acestea, subiecții de gen feminin resimt mai acut problemele interpersonale, decât subiecții de gen masculin, ceea ce

poate indica frământări mai intense pe drumul maturizării emoționale, în cazul adolescenților.

Problemele cu școala (32,95) și problemele legate de viitoarea carieră (14,77%) ne arată că adolescenții acordă o importanță deosebită școlii și viitorului lor traiect profesional. În categoria problemelor cu școala au fost incluse: gradul sporit de dificultate a unor materii din programa de liceu; slaba pregătire a unor profesori și, după caz, pretențiile mari ale altor profesori exigenți; teama de bacalaureatul de tip nou și gestiunea defectuoasă a timpului, sistemul de învățământ necorespunzător, dificultatea alegerii facultății.

Problemele cu privire la organizarea societății, bine aspectate din punct de vedere al frecvenței (23,86%), demonstrează spiritul civic prezent al adolescenților din eșantionul principal. Totuși, lipsa de perspectivă profesională le creează nemulțumire. O mai mare preocupare pentru problemele sociale ar putea sugera un activism social crescut al adolescenților, dar și pregnanța unei trăsături de personalitate a eșantioanelor studiate, și anume radicalismul. În categoria problemelor cu privire la organizarea societății au fost incluse: funcționarea defectuoasă a instituțiilor statului, corupția, lipsa de perspectivă socială, incapacitatea cronică a celor care ne conduc de a obține o țară „ca afară”, parazitarea tuturor nivelurilor decizionale de persoane incompetente, „pilele” și „nepotismul” sau incapacitatea autorităților de a rezolva probleme simple. Pe de altă parte, problemele sociale incluse în ierarhie au o sferă distinctă de cea a problemelor cu privire la organizarea societății, vizând dificultățile locative, prezența unui handicap sau a altor situații care țin de resortul asistenței sociale.

Diferențe de gen

Pentru lotul feminin de la Colegiul Național „Ion Neculce” din București avem pe primele locuri în ierarhia problemelor de viață problemele psihologice (88,88%), urmate de problemele cu banii (83,33%) și de problemele familiale (75%). Observăm, prin comparație cu lotul masculin, că frământările psihologice ale fetelor sunt mai mari la această vârstă. Problema banilor este mai importantă pentru băieți (86,53%), decât pentru fete (83,33%). În cazul băieților, problemele cu școala (40,38%) sunt mai pregnante decât la fete (22,22%). Băieții identifică mai puține probleme în relațiile interpersonale (28,84%), comparativ cu fetele (47,22%). Pe ultimul loc în ierarhie, atât la fete, cât și la băieți, se află problema decesului unei persoane apropiate (5,76% și 5,55%).

Corelații între variabile

Aplicarea chestionarului specific, în care problemele de viață au putut fi evaluate de subiecți prin note, ne-a arătat că, în cazul elevilor Colegiul Național „Ion Neculce” din București variabila „probleme cu banii” corelează cu „problemele în relațiile cu ceilalți” (.52), cu „problemele în găsirea unui loc de muncă” (.43), precum și cu „problemele de sănătate” (.39).

Date fiind particularitățile societății de consum în care trăim, menționate anterior, în care multe dintre relațiile interpersonale ale adolescenților se dezvoltă în cluburi, cinematografe ori restaurante, este necesar ca tinerii să dispună de cât mai mulți bani, ceea ce se reflectă în corelativitatea înaltă stabilită de variabila „problemele cu banii” cu toate celelalte variabile incluse în analiza corelațională.

Variabila „problemele în relațiile cu ceilalți” stabilește corelații semnificative cu „problemele cu școala” (.67), cu problema găsirii unui loc de muncă (.54), cu problemele cu banii, precum și cu problemele de sănătate (.52).

La rândul lor, relațiile cu ceilalți pot fi influențate de problemele întâmpinate la școală sau după absolvirea acesteia. Lipsa unui loc de muncă și dificultatea găsirii unui loc de muncă induc o stare de stres multora dintre adolescenți, atunci când își proiectează viitorul. Gândul că se vor confrunta cu lipsa banilor atrage după sine și problema viitoarei locuințe.

Toate aceste obstacole identificate crează o stare de dezamăgire în rândul subiecților investigați, în legătură cu viitorul lor.

Variabila „problemele cu școala” stabilește corelații înalte cu variabila probleme în relațiile cu ceilalți (.67), dar și cu problemele cu banii (.52) sau problemele cu sănătatea (.44).

Problemele cu găsirea unui loc de muncă stabilește corelații semnificative cu problemele de locuit (.57), problemele în relațiile cu ceilalți (.54) și cu problemele de sănătate (.45).

Problema cu păstrarea controlului de sine stabilește corelații înalte cu relațiile tensionate din cadrul familiei, depresia și/sau anxietatea (.53) și cu problemele manifestate în relațiile cu ceilalți (.49).

Relațiile tensionate în familie pot conduce la depresie, lipsa autocontrolului și, de asemenea, pot face ca adolescentul să aibă probleme în relațiile cu alți oameni.

Relațiile tensionate în familie pot apărea și de la problema cu locuința. Toate acestea pot determina depresie, îl pot împinge pe adolescent să consume alcool și droguri, îi pot determina probleme semnificative de sănătate. Studiul nostru a mai evidențiat că problema drogurilor corelează semnificativ cu jocurile de noroc (.72), cu depresia și/sau anxietatea (.55) și cu problemele de locuit (.53).

Consecințele abuzului de droguri sunt devastatoare pe plan fizic și psihic, crescând probabilitatea eșecului educațional, profesional și social al tânărului. În alte studii de profil, utilizarea frecventă a alcoolului a fost asociată cu problemele școlare, problemele familiale, depresia și morțile accidentale ale persoanelor apropiate adolescenților.

În studiul nostru, depresia și/sau anxietatea corelează semnificativ cu problemele cu propria persoană (.65), cu lipsa de încredere în sine (.63), ca și cu problema drogurilor (.55)

Simptomele depresiei determină o modificare în plan comportamental, cu consecințe în planul vieții sociale și profesionale. Una din cauzele depresiei este lipsa stimei de sine, manifestată pe termen lung. Apar sentimente de inutilitate, lipsă de speranță, devalorizare, care pot merge până la aprecieri negative despre

sine. Lipsa de încredere în forțele proprii corelează semnificativ cu problemele cu propria persoană (.75) și cu problema grijilor (.63).

Concluzii

Adolescenții zilelor noastre sunt debusolați, confuzi, le este greu să se ajute singuri și majoritatea nici nu știu cum să o facă. Problemele lor de viață, care le pot afecta creșterea, maturizarea psihosocială, dezvoltarea armonioasă și buna educație sunt total diferite față de cele ale adolescenților anilor '80. Identificarea acestor probleme este un subiect actual, demn de cercetat pe teritoriul psihologiei educației, cu rezultate așteptate de către părinți, profesori și autorități. Studiul nostru a identificat câteva dintre problemele de viață ale adolescenților de astăzi, pentru a desprinde cele mai importante direcții educative în vederea integrării lor armonioase în societate.

Problemele de viață ale adolescenților trebuie cunoscute în vederea soluționării optime a acestora și a inițierii unor intervenții educative și de consiliere adecvate. Toate aceste probleme își pun amprenta asupra capacității adolescenților de a atinge succesul, atât în plan educațional, cât și în alegerea viitoarei cariere.

Realitatea este dură pentru foarte mulți tineri, care provin din familii monoparentale, se confruntă cu lipsuri sau cu sărăcie extremă, sunt neglijăți sau prea răsfățați, părăsiți de părinții care pleacă la muncă în străinătate etc. După cum am arătat, adolescenții sunt extrem de vulnerabili din punct de vedere emoțional, confruntându-se cu frustrări, dureri, bucurii intense, pe care și le manifestă în comportament în mod diferit, fie prin timiditate, interiorizare, fie prin agresivitate, îndrăzneală exagerată sau consum de substanțe interzise.

Bibliografie

- Bessozi, E. (Ed.), *Tra sogni e realta. Gli adolescenti e la transizione alla vita adulta*, Roma, Carocci, 2009.
- Caprara, G. V., Scabini, E., Steca, P., Schwartz, S. (Eds.), *I valori nell'Italia contemporanea*, Milano, Franco Angeli, 2011.
- Lerner, M. R., Steinberg, L., *Handbook of Adolescent Psychology*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2004.
- Lerner, M. R., Weiner, B. I., *Handbook of Psychology, volume 6*, Hoboken New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2003.
- Maniscalco, M. L., *Sociologia del denaro*, Roma, Laterza, 2002.
- Pahl, J., *Family finances, individualisation, spending patterns and access to credit*, Journal of Socio-economics, Elsevier, 2008, 37, p. 577-591.
- Rinaldi, E., Bonanomi, A., *Adolescents and money: values and tools to handle the future*, Italian Journal of Sociology of Education, 3, 2011.
- Schwartz, S.H., *Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries*, Advances in experimental social psychology, 25, 1992, p. 1-65.

-
- Sion, G., *Psihologia Vârștelor*, Ed. Fundației România de Măine, București, 2007.
- Stellinger, A., Wintrebert, R. (Eds.), *Young people facing the future. An international survey*, Research Report, Fondation pour l'innovation politique, disponible sur <http://www.fondapol.org>, 2008.
- Zelizer, V.A., *The Purchase of Intimacy*, Princeton, Princeton University Press, 2005.